

Використання схем при складанні описових розповідей (методика Т.О. Ткаченко)

Для дітей із ЗНМ характерний малий словниковий запас, невміння узгоджувати слова в реченні, дефектна вимова звуків. Крім того, більшість таких дітей страждає порушенням уваги, недосконалістю логічного мислення.

Один з факторів, що полегшує процес становлення зв'язного мовлення на думку С.Л.Рубінштейна, А.М.Леушиної, Л.В.Ельконіна – наочність. Розглядання предметів, картин допомагає дітям назвати предмети, характерні ознаки, вироблені з ними дії.

В якості другого допоміжного чинника можна виділити створення плану висловлювання, на значимість якого неодноразово вказував відомий радянський психолог Л.С.Виготський. Він відзначав важливість послідовного розміщення в попередній програмі, схемі всіх конкретних елементів висловлювання, а також те, що кожна ланка висловлювання повинна вчасно змінюватися наступною.

Ткаченко Т. О. запропонувала навчати дітей із ЗНМ самостійній розповіді в такій послідовності:

- складання розповіді за демонструванням дії;
- за серією сюжетних картинок;
- за однією сюжетною картиною;
- на основі порівняння предметів;
- складання описового оповідання про предмети.

Переліченими видами не обмежується вся робота з розвитку зв'язного мовлення у дітей із ЗНМ. Ці етапи є початковими, "пусковими", найбільш значущими.

У дітей із ЗНМ 5-6 років найбільші труднощі виникають в останньому виді розповіді. Ось основні з них:

- самостійне визначення при розгляданні предмета його головних властивостей і ознак;
- встановити послідовність викладення виявлених ознак;
- утримати в пам'яті цю послідовність, яка є планом розповіді-опису.

У книзі Л.М.Єфименкової "Формування мовлення у дошкільників" (М.: Просвіта, 1985) представлена схема складання розповіді про овочі. Взявши її за основу, Ткаченко Т.О. дещо змінила символіку, збільшила кількість пунктів плану розповіді до 6-8, а потім розробила аналогічні схеми для складання описових розповідей про іграшки, посуд, одяг, домашніх тварин.

Принципи складання та використання схем:

Аркуш картону розміром 45*30 см, розділений на 6 квадратів (за кількістю характерних ознак предметів чи об'єктів, або пір року, про які потрібно розповісти).

1. КОЛІР. У прямому квадраті намальовані червоні, жовті, сині й зелені колірні плями. Важливо, щоб вони не мали чіткої, впізнаваною дітьми, форми, тоді увага краще концентрується на кольорі і не відбувається змішування понять колір-форма.

2. ФОРМА. У другому квадраті зображено геометричні фігури. Їх не розфарбовують, щоб увага дітей концентрувалася на їх формі. Якщо форма описуваної іграшки складна (лялька, ведмідь, місяцехід), цей пункт у розповідях дітей опускається, а відповідна частина схеми закривається аркушем білого паперу.

3. ВЕЛИЧИНА. У квадраті намальовані дві іграшки контрастної величини, наприклад, великий і маленький м'ячі. Дітям нагадують, що характеризуючи величину предмета, крім поняття "великий-маленький", треба використовувати поняття "високий-низький", "довгий-короткий", "широкий-вузький", "товстий-тонкий".

4. МАТЕРІАЛ. На цю частину листа наклеєно 3 прямокутника однакового розміру з металевої фольги, пластмаси, плівки "під дерево". Вони зображують відповідно метал, пластмасу, дерево.

5. ЧАСТИНИ ІГРАШКИ. Кілька кілець пірамідки намальовані окремо. Якщо іграшка цілісна, на частини не розбирається (м'яч, кубик), цей пункт у розповідях дітей опускається, а на малюнку закривається аркушем білого паперу. Причому закривати потрібно тільки на перших двох заняттях, щоб надалі діти привчалися самі вибирати з схеми потрібні пункти у відповідності з особливостями іграшок.

6. ДІЇ З ІГРАШКОЮ. Зображена кисть руки з розведеними пальцями. Оскільки маніпуляції з іграшками можуть бути найрізноманітнішими, важливо при поясненні цього пункту дітям використовувати антоніми та ін. прийоми розширення дієслівного словника дітей.

Логопеду не складе великої роботи підібрати іграшки, при описі яких будуть використані всі пункти схеми (пірамідка, візочок для ляльок). Пізніше, коли діти добре складуть схему, можна давати іграшки, при описі яких використовуються не всі пункти (м'яч, лялька, ведмедик).

Розповіді за схемами відрізняються у дітей із ЗНМ та дітей масових груп. Розповіді дітей із ЗНМ на перших порах навчання простіші, коротші, без яскравих елементів і порівнянь.

ОПИС ПРЕДМЕТІВ ОДЯГУ

1. КОЛІР. У квадраті 3-4 колірні плями: червона, жовта, синя, зелена.

2. МАТЕРІАЛ. На картон наклеюється 3 шматочка тканини: шерсть, ситець, шовк. однакової форми і розміру. Для складання описових розповідей про одяг необхідно провести з дітьми заняття щодо ознайомлення з названими та іншими матеріалами, щоб діти розглянули їх, помацали і запам'ятовували назву тканин.

3. ЧАСТИНИ ОДЯГУ. Зображений сарафан або костюм, всі частини якого (комір, манжети, рукава, оборка, пояс) знаходяться на невеликій відстані один від одного. Дітей заздалегідь ознайомлюють із назвами всіх деталей костюма.

4. СЕЗОННІСТЬ ОДЯГУ. У квадраті намальоване сонце, пролісок, жовтий кленовий лист і кілька сніжинок, які символізують літо, весну, осінь, зиму.

5. ДЛЯ КОГО ПРИЗНАЧЕНИЙ ОДЯГ. Символічні зображення чоловіка, жінки, хлопчика і дівчинки.

6. ДІЇ З ОДЯГОМ. Зображена кисть руки з розведеними пальцями.

ОПИС ПРЕДМЕТІВ ПОСУДУ

1. КОЛІР. У квадраті 3-4 колірні плями.

2. ФОРМА. Накреслено квадрат, коло, прямокутник. Якщо діти вже знайомі з об'ємними формами – на аркуші зображення циліндра, кулі, і т. п. , дошкільнята можуть використовувати ці терміни при описі предметів.

3. ВЕЛИЧИНА. Намальовані велика і маленька миски.

4. МАТЕРІАЛ. На картон приклеєні шматочки одного розміру з фольги, пластмаси та плівки "під дерево". Вони зображують різноманітні матеріали, з яких робиться посуд. Крім того, з дітьми уточнюється, що основна маса посуду виробляється з глини та порцеляни – матеріалів, які важко відобразити на схемі.

5. ЧАСТИНИ ПОСУДУ. Зображений чайник, частини якого знаходяться на невеликій відстані один від одного. Дітям нагадують назву деталей посуду: дно, стінки, ручка, кришка, носик.

6. ДІЇ З ПОСУДОМ. Зображена кисть руки.

Аналізуючи результати проведеної роботи, можна зробити висновок, що використання схем при складанні описових розповідей помітно полегшує дошкільнятам масових і логопедичних груп оволодіння цим видом зв'язного мовлення. Крім того, наявність зорового плану робить такі розповіді чіткими, зв'язковими, повними.